

Таким чином, вважаємо, що успішна трансформація наявної мережі закладів загальної середньої освіти і створення мережі академічних ліцеїв сприяє упорядкуванню системи загальної середньої освіти міста, підвищенню її якості, ефективному фінансуванню, розумному використанню наявних ресурсів.

Рябовол Л. Т.
Інститут педагогіки НАПН України
(Київ, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ У ДИСТАНЦІЙНОМУ (ВІДДАЛЕНОМУ) ФОРМАТІ

Практична підготовка – невід’ємний складник професійної підготовки вчителя закладу загальної середньої освіти. В освітній програмі за спеціальністю 014 Середня освіта (за предметними спеціальностями) педагогічна практика – обов’язковий (за своїм місцем у структурно-логічній схемі освітньої програми) та надзвичайно важливий (за значенням для підготовки висококваліфікованого й конкурентоздатного вчителя) компонент.

У наших попередніх працях ми констатували, що проблематика професійної підготовки вчителя суспільствознавчих предметів викликає значний науковий інтерес вітчизняних та зарубіжних вчених, проте, питання практичного складника, безпосередньо педагогічної практики як інваріантної частини професійної підготовки вчителя історії, правознавства та громадянської освіти потребує окремого дослідження (Рябовол, 2021а, 7), зокрема щодо особливостей її організації та проведення у дистанційному (віддаленому) форматі. Ми також зазначали, що, окрім того, що це питання недостатньо розроблено на теоретичному рівні, у вітчизняних закладах вищої освіти лише розпочався процес накопичення досвіду організації та проведення виробничої педагогічної практики у дистанційному форматі (Рябовол, 2021b, 208), у зв’язку з чим, тема нашого дослідження є актуальною, вимагає подальшої розробки.

Роль педагогічної практики є визначальною для формування усіх професійних компетентностей вчителя, насамперед – предметно-методичної, яка, згідно з Професійним стандартом вчителя, охоплює такі здатності педагогічного працівника: моделювати зміст навчання відповідно до програмних результатів навчання учнів; формувати й розвивати в учнів ключові компетентності та уміння, спільні для всіх компетентностей; здійснювати інтегроване навчання учнів; добирати і використовувати сучасні та ефективні методики і технології навчання, виховання й розвитку учнів; розвивати в учнів критичне мислення; здійснювати оцінювання та моніторинг результатів навчання учнів на засадах компетентнісного підходу; формувати ціннісні ставлення в учнів (Професійний стандарт, 2020).

Повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну спричиняє постійні загрози для життя і здоров’я учасників освітнього процесу в закладах загальної середньої, фахової передвищої, вищої освіти. Можливості фізичного відвідування закладів освіти здобувачами за таких умов обмежені або відсутні, що актуалізує дистанційний (віддалений) формат організації навчання та викладання. Не завжди наразі можуть бути застосовані традиційні інструменти проведення виробничої педагогічної практики, у зв’язку з чим доцільно реалізувати дистанційні технології її організації.

Така можливість передбачена Положенням про дистанційне навчання, затвердженим наказом МОН України від 25.04.2013 № 466. Дистанційне навчання, відповідно до п. 1.2. документу, це – «індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій» (Положення, 2013). Дія цього Положення поширюється на дистанційне навчання у тому числі й у закладах вищої освіти.

Розглянемо деякі відповідні особливості організації та проведення практики на прикладі підготовки магістрів за предметною спеціальністю 014.03 Середня освіта (Історія), додаткова спеціалізація Правознавство у Центральнотраїнському державному університеті імені Володимира Винниченка щодо педагогічної практики з додаткової спеціалізації. Зазначимо, що як такий зміст виробничої педагогічної практики залишається той самий, як і завдання та звітування про їх виконання, змінюються безпосередньо формат і технології комунікації.

Звернемося до робочої програми виробничої педагогічної практики – (Рябовол, 2022). Зосередимо увагу на загальну мету цієї практики, яка полягає у підготовці студентів до виконання функцій вчителя правознавства, розвитку у них професійно-методичної компетентності вчителя правознавства як сукупності теоретичних знань, відповідних практичних умінь і навичок, цінностей та ставлень. Комплекс завдань педагогічної практики можемо систематизувати у декілька груп: знання – закріплення і поглиблення у студентів знань про засади теорії та методики навчання основ правознавства, методи, технології, прийоми, форми організації пізнавальної діяльності учнів на уроках правознавства, тощо; уміння/навички – розвиток умінь і навичок складати календарно-тематичний план, визначати мету уроку правознавства та очікувані результати, визначити тип уроку відповідно до мети й очікуваних результатів, організувати роботу учнів з різними джерелами правової інформації, для розв'язання правових задач, юридичного аналізу ситуацій, тощо; цінності/ставлення – розвиток у здобувачів педагогічної освіти прагнення до творчого пошуку, самовдосконалення, сприяти у розвитку критичного ставлення до себе, своїх успіхів, у виробленні відповідального ставлення до виконання професійних обов'язків.

Особливістю організації і безпосередньо проходження студентами педагогічної практики в умовах дистанційного навчання (для консультування студентів методистами, проведення практикантами навчальних занять, подання та захист звіту за результатами практики) є використання всіх доступних способів і засобів підтримання зворотного зв'язку між студентом і викладачем, використання можливостей відео та аудіо комунікації, електронних пошт, Viber, Messenger, WhatsApp, Cisco Webex Meetin, тощо як індивідуально з кожним студентом, так і шляхом створення відповідних груп. При цьому основним шляхом комунікації є відповідний клас-рум, створений на загальноуніверситетській платформі.

Зміст педагогічної практики охоплює такі теми. Тема 1. Вивчення системи правової освіти у закладі загальної середньої освіти. Форми вивчення: безпосереднє та/або дистанційному форматі спілкування з адміністрацією та вчителями історії і правознавства; аналіз офіційного веб-сайту закладу освіти; аналіз методично-дидактичного забезпечення навчання правознавства, забезпечення закладу технічними, інформаційно-комунікаційними засобами, які використовуються у навчанні правознавства; ознайомлення з організацією роботи методичного об'єднання вчителів історії та правознавства, способами поширення авторських методичних розробок учителів, у тому числі відео-уроків, сторінками учителів історії та правознавства на веб-сайті закладу або їх блогів/сайтів. Тема 2. Навчально-методична робота студента-практиканта. Організація та проведення уроків з правознавства. Розробка календарно-тематичного плану на навчальний рік. Спостереження уроків з правознавства, інших навчальних предметів, які проводяться досвідченими вчителями, аналіз цих уроків. Аналіз методично-дидактичного апарату підручника з правознавства. Розробка планів-конспектів уроку, проведення та самоаналіз уроків. Тема 3. Позакласна та позашкільна правоосвітня і правовиховна робота у закладі загальної середньої освіти. Організація та проведення студентами-практикантами позакласних навчально-виховних заходів правничої тематики у позаурочний час. Проведення тижня права у школі, випуск усних журналів та стіннівок. Залучення до організації та проведення позакласних і позашкільних заходів правовиховного характеру працівників судових та правоохоронних органів, різних правничих професій. Участь школи, вчителів та учнів у діяльності Малої Академії наук, зокрема секції «Правознавство». Вивчення відповідного досвіду і плану такої роботи закладу освіти. Виявлення інших напрямів позашкільної роботи правничого характеру у закладі освіти. Тема 4. Науково-дослідницька робота студентів-практикантів.

Виявлення актуальних проблем методики навчання правознавства. Дослідження ефективності різних форм, методів і технологій навчання правознавства, обґрунтування доцільності їх використання. Вивчення наукової та методичної літератури з тем/питань, які становлять науковий інтерес для студента-практиканта. Написання тез доповідей для публікації та/або виступу на підсумковій конференції з педагогічної практики, семінарських заняттях, студентських конференціях.

Особливості педагогічної практики у дистанційному форматі виявляються також на етапі складання і подання на перевірку звітної документації. Так, студент-практикант подає методисту зі спеціалізації «Правознавство» таку звітні документи: 1) індивідуальний план/щоденник практики, в який включені всі заходи (уроки, позакласні заходи тощо) з правознавства, що їх студент планував виконати і виконав (з відповідною позначкою про виконання) у процесі практики з оцінкою вчителя правознавства. В умовах дистанційного формату проведення практики, коли немає можливості безпосередньо спілкуватися з вчителем, цю роботу оцінює методист; 2) «Звіт» про виконання завдань педагогічної практики зі спеціалізації «Правознавство»; «Звіт» подається в електронній формі, у роздрукованому вигляді (коли відбудеться відновлення освітнього процесу безпосередньо в Університеті, або надсилається поштою в Університет, якщо освітній процес не відновиться після закінчення практики), а також як відео, на якому студент власне озвучує свій звіт. Незалежно від того, проводиться практика безпосередньо чи дистанційно, цей документ обов'язково подається і як відео; 3) річний календарно-тематичний план з правознавства; 4) розгорнуті плани-конспекти проведених уроків з комплектом наочності та іншими методично-дидактичними матеріалами. Якщо проведення уроків здійснюється у дистанційному форматі на будь-якій платформі, студент повинен організувати запис цих уроків і додати до звітної документації відповідні записи (з урахуванням вимоги захисту персональних даних здобувачів освіти) двох таких заходів (на вибір студента) в електронній формі; 5) аналіз одного уроку, який відвідав студент-практикант, проведеного вчителем або іншим практикантом, а також самоаналіз одного проведеного уроку; 6) розгорнутий план-конспект позакласного навчально-виховного заходу з правознавства; 7) анотації до наукових статей з актуальних проблем методики навчання правознавства (які відібрані й опрацьовані в рамках проведення індивідуального дослідження); 8) тези доповіді, розроблені на основі висновків, сформованих студентом під час практики, з урахуванням наявних актуальних розробок і публікацій з обраної тематики.

Отже, виробнича педагогічна практика є обов'язковим та надзвичайно важливим компонентом якісної професійної підготовки вчителя суспільствознавчих предметів. Безпосередньо практика забезпечує формування та розвиток методичних умінь і навичок вчителя. Сучасні виклики й загрози зумовлюють необхідність її організації та проведення як у звичайному, так і у дистанційному форматах, що передбачає використання всіх доступних шляхів підтримання зворотного зв'язку між студентом і викладачем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про затвердження Положення про дистанційне навчання: МОН України; Наказ від 25.04.2013 № 466. URL: <http://surl.li/aavty>
2. Професійний стандарт за професіями «Вчитель закладу загальної середньої освіти» ...»: затверджено Наказом Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23.12.2020. № 2736. URL: <http://surl.li/nydd>
3. Рябовол Л. Т. (2021a). Педагогічна практика: місце і роль у професійній підготовці вчителя суспільствознавчих предметів. *Теорія та методика навчання суспільних дисциплін*. № 9 (1). С. 6-10.
4. Рябовол Л. Т. (2021b). Педагогічна практика: організація та проведення в умовах дистанційного навчання. *«Сучасна освіта: методологія, теорія, практика»*: збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (з міжнародною участю) (Дніпро, 18 березня 2021 р.). Дніпро, С. 203-208.

5. Рябовол Л. Т. (2022). Робоча програма виробничої педагогічної практики зі спеціалізації «Правознавство» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти за Освітньо-професійною програмою «Середня освіта (Історія. Правознавство), Галузь знань «01 Освіта/ Педагогіка», спеціальність «014 Середня освіта», предметна спеціальність «014.03 Середня освіта (Історія)», спеціалізація «Правознавство»: навчально-методичне видання. Кропивницький, 20 с. *Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 115169. Дата реєстрації: 11.10.2022 р.*

Сакун В. С.
*Інститут педагогіки НАПН України
(Київ, Україна)*

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Система освіти України має змінитись, тому що відставання в цій галузі є неприпустимим з огляду на якісні і кількісні показники сучасної освіти, які останніми роками значно погіршилися. На такі зміни є запит суспільства та й українська влада визнає таку потребу. Не зважаючи на різні, часом суперечливі уявлення про те, які знання та навички будуть запитані в майбутньому, навчальні заклади, як і сама сфера освіти повинні постійно адаптуватись та розвиватись відповідно до світових тенденцій, а також зважаючи на економічну ситуацію всередині країни.

Технології відіграють все більшу роль в економічній діяльності та побуті, що суттєво змінює попит на навички та відкриває простір для формування запиту на «нові» компетенції, які відповідають часу у різних сферах діяльності. При цьому, треба розуміти що покращувати лише когнітивні навички вже недостатньо. На перший план виходять так звані «м'які навички». Вони відіграють важливу роль, оскільки знаходяться у сфері міжособистісних відносин і жодна технологія не в змозі замінити їх, принаймні станом на сьогодні. Таким чином, на сучасному етапі основним напрямом розвитку освіти є поступове та невідворотне впровадження компетентісного підходу.

Базисом законодавчого фундаменту є Закон «Про освіту» [1] ухвалений у вересні 2017 року та Концепція Нової Української школи на період до 2029 року[2].

Отже, компетентісний підхід – це спрямованість освітнього процесу на досягнення інтегральних результатів у навчанні, якими є загальні (базові, ключові) і спеціальні (предметні) компетентності тих, хто навчається[3].

Тобто, навчання має бути ефективно поєднано з практичною діяльністю, а результатом має бути сформована компетентність учнів, які готові приймати на себе відповідальність за власні рішення, конкурувати на ринку, вміти забезпечити себе власною трудовою діяльністю тощо.

З метою кращого розуміння поняття підприємницька компетентність, треба дослідити її складові. Необхідно з'ясувати, яка структура компетентності та її змістовне наповнення. Розуміння основних складових та їх наповнення дозволить краще зрозуміти з чого складається, як взаємодіє та на що впливає компетентність в процесі навчання.

Доцільно розглянути основні точки зору на це питання як вітчизняних фахівців в сфері компетентісного підходу в освіті, так і закордонні інформаційні джерела.

Загальновідомими основними структурними елементами компетентності у вітчизняній освітній практиці є: теоретичні знання, практичні вміння, особистісні якості.

Теоретичні знання передбачають зміст психолого-педагогічних знань, які визначені навчальними програмами.

Практичне розв'язання педагогічних завдань забезпечують уміння і навички, передумовою яких є теоретико-практичні і методичні знання.